

DE OORSPRONG VAN DE WITTEVROUWENPOORT.

Aan het slot van mijn stukje „Het Gein, de Geintol en de Tol-toren” in het Maartnummer 1952 van dit Maandblad betoogde ik, dat de stad haar definitieven omvang bereikte omstr. 1210, of tenminste in de jaren 1200—1217. Tevoren had ze in 't zuiden zich uitgestrekt tot de lijn Lange Smeestraat—Korte Smeestraat—Zuilenstraat—Schalkwijkstraat. In dat stadium was de in 1145 gebouwde Smeetoren haar zuidwestelijk hoekpunt geweest.

Te allen tijde zullen er wel poorten zijn geweest op de punten waar de plaatselijke Rijn-Vechttak naar binnen kwam en naar buiten ging. Dat waren dan de land- en waterpoorten: in historischen tijd in 't zuiden de Roodetoren- of Tolsteegpoort, in 't noorden de Weerdpoort. De lange oost- en westzijde van de stad hadden elk een poort dicht bij haar noordeind: resp. de Wittevrouwen- en de Katherijnepoort. In „De Zakkendragerssteeg als groote verkeersweg” (Januarinummer 1951) schreef ik: „Het traject Katherijnepoort—Wittevrouwenpoort is ongetwijfeld reeds eeuwenlang voor het doorgaand verkeer in gebruik. Zoolang als beide poorten bestaan? Stellig niet, want het kan pas zijn dienst zijn begonnen op het oogenblik dat buiten de stad de aansluitende wegen beide gereed waren.” De Biltstraat nu is een vrij late aanleg. Allicht ziet een oorkonde van 1290 wel reeds op den bouw (Dr. F. Ketner in Februarinummer 1951, p. 11). Doch ik betoogde, dat ze in 1311 niet of pas sedert kort voltooid was; sedert in 1330 wordt ze als „Nieuwe Steenweg” voor het eerst genoemd. Ik dacht haar eenvoudig gericht op een reeds bestaande Wittevrouwenpoort. Doch met betrekking tot dit punt ben ik tot een ander inzicht gekomen, dat men hieronder uiteengezet zal vinden.

Oost- en westzijde van de stad hebben beide ook verder zuidwaarts een poort gehad. Voor den westkant weten wij dat uit Buchelius' stadsbeschrijving van omstr. 1600, gedrukt Bijdr. en Meded. v. h. Hist. Gen., 27e dl. Hij zegt (p. 163, in 't Latijn) van den Smeetoren, dat aldaar het uiterlijk van dichtgemaakte poorten verschijnt, en men moet hem toegeven, dat de plek voor een doorgang niet ongeschikt was. Bovendien teekent Van Schayck in 1539 op zijn kaart een wegje buiten de stad dat ophoudt aan de gracht tegenover den Smeetoren. Na c. 1210 heeft er dus bij den Smeetoren een tijdlang een door dezen gedekte poort bestaan.

Voor den oostkant hebben wij Okb. nr. 1370 a^o 1256, houdende uitspraken van den bisschop in diverse geschillen tusschen stad en kapittel. Men leest er (vertaald): „Tot de poort nu en de brug naar Oudwijk zal het kapittel van St. Pieter alsnog vijf pond geven, en er zal daar een goede brug gemaakt worden, zoodat daardoor voor wagens en karren de in- en uitgang open kan staan; en wanneer die vijf pond betaald zijn en voornoemde oorlog, die er nu is, geëindigd

is, moet die brug binnen drie maanden voltooid zijn." — Oudwijk was het stadsgebied beoosten de stad, zelf met een geijknamig klooster. Van poort en brug hierheen is later nog wel eens op soortgelijke wijze sprake. Wij moeten ze wel zoeken achter St. Pieter. Op het kadastrale minuutplan staat nog een stukje weg dat er waarschijnlijk op aan heeft gelopen.

Interessant is nu een passage uit de oudste kameraarsrekening, die van 1380. Men leest daar van *de tien raetslude die de vijf poorten vander stat verwaerden* (Cod. dipl. Neerl., 2e S., 2e dl., 1e afd., p. 138).

In 1380 was er dus behalve de vier latere poorten nog één andere in gebruik. Welke zou dat zijn geweest: de „Smeetorenpoort” of de „St. Pieterspoort”? — Ongetwijfeld de eerste, dunkt mij. Van hier tot de Katherijnepoort was het ong. 900 en tot de Tolsteegpoort ong. 700 meter. Een poort achter St. Pieter was van de Wittevrouwenpoort hoogstens 450 meter verwijderd en had dus veel minder zin.

Nu is het wel duidelijk, dat de St. Pieterspoort reeds in 1256 niet tot de toegangen behoorde waar de stad prijs op stelde. Het kapittel van St. Pieter had moeite om die poort hetzij te krijgen, hetzij te behouden, en die moeite was spoedig vergeefs. Wanneer nu echter iemand den tegenzin der stad wil verklaren uit de nabijheid van de Wittevrouwenpoort, dan kan ik daarin niet meegaan. Gezien de neiging van het stadsbestuur om het aantal poorten te beperken mogen wij wel zeggen: had de Wittevrouwenpoort in 1256 reeds bestaan, dan zou er van een poort achter St. Pieter nooit in ernst sprake zijn geweest.

In 1256 en later nog bestond de Wittevrouwenpoort dus niet! Het verkeer met Oudwijk ging door de St. Pieterspoort, en als die dicht zat, moest het zich maar behelpen met de poorten aan noord- en zuidzijde van de stad. Het groote verkeer uit het oosten sloeg in de Bilt zuidwaarts af, om door de Tolsteegpoort binnen te komen. Men zie daarvoor weer Januari- en Februarinum^{er} 1951. Doch er was behoefte aan een beteren, rechteren weg, die vanuit het oosten de stad aan den oostkant bereikte. Nadere voorwaarde was, dat hij de stad binnenkwam op een punt hetwelk geschikt was voor het doorgaande verkeer, zonder dwars in den weg liggende immuniteiten. Met den Nieuwen Steenweg hield men dus aan op de Wittevrouwenstraat, en in den muur daarvóór werd tusschen 1290 en 1330 (na 1311?) de Wittevrouwenpoort gebouwd. Op de kaarten ziet men van deze, behalve de Biltstraat, slechts het Oudwijker voetpad uitgaan: een bewijs te meer, dat ze er vóór de Biltstraat niet was.

J. PRAKKEN